

**ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ:
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**

DOI 10.33930/ed.2019.5007.35(7)-1

УДК 14:21/(29)

**БЕЗПЕКОВИЙ РЕСУРС СВІТОГЛЯДНОГО ЗНАННЯ В
ОСВІТІ:
КЕЙС РЕЛІГІЄЗНАВСТВА****SECURITY RESOURCE OF THE WORLDVIEW KNOWLEDGE IN
EDUCATION:
THE CASE OF RELIGIOUS STUDIES****О. Є. Бродецький
І. В. Горохолінська**

Актуальність теми дослідження. Ментально-світоглядні й соціальні ризики та гібридні ідеологічні і геополітичні атаки, з якими стикається Україна (і в яких нерідко використовується релігійний чинник), підтверджують доцільність усвідомлення й використання безпекових функцій релігієзнавства (зокрема, й обґрунтування його ваги в освіті).

Постановка проблеми. Поступ соціуму багато в чому залежать від готовності усвідомлено ставитися до питань ідентичності, свободи, відповідальності, критичності і водночас відкритості до діалогу й комунікації ідентичностей. Це одна з передумов завбачання цілої низки небезпек. Особлива роль тут належить релігієзнавству, хоч рівень усвідомлення цього в українському суспільстві, в менеджменті освіти наразі недостатній.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізується дискурс таких авторів: В. Рубський; К. Айвз та Дж. Кідвел; Р. Іселдик, К. Метсон, Г. Анісман; А. Колодний; Р. Бічер; В. Хромець; Кирило Говорун.

Постановка завдання. Мета статті: аргументування безпекових можливостей релігієзнавчої освіти; її ролі у формуванні в особистостей надійного імунітету від ризиків соціально-ідеологічного маніпулювання та здатності реалізовувати гармонійну, гуманістичну,

Urgency of the research. The mental, ideological and social risks and hybrid ideological and geopolitical attacks that Ukraine is facing (and in which the religious factor is often used) confirm the advisability of understanding and using the security functions of religious studies (in particular, their educational importance justifying).

Target setting. The progress of society largely depends on the willingness to consciously relate to the issues of identity, freedom, responsibility, criticality and, at the same time, openness to dialogue and communication of identities. This is one of the prerequisites to anticipate a number of dangers. Religious studies play a special role here, although the level of awareness of this in Ukrainian society and in education management is still insufficient.

Actual scientific researches and issues analysis. The discourse of such authors is analyzed: V. Rubskyi; C. Ives and J. Kidwell; R. Ysseldyk, K. Matson, H. Anisman; A. Kolodnyi; R. Bicer; V. Khromets; Cyril Hovorun.

The research objective. The article purpose: argumentation of the religious studies security opportunities and their role in education and in the forming of individuals' reliable immunity against the risks of socio-ideological manipulation and the ability to implement harmonious, humanistic,

відповідальну комунікацію.

Виклад основного матеріалу. Автори обмірковують низку ризиків, з якими стикається сучасне суспільство і на глобальному рівні, і в Україні. Здійснюється аналіз того, як пізнавально-методологічні й ціннісні можливості релігієзнавства здатні примножувати в суспільстві безпековий потенціал. Осмислюються передумови ефективної та евристичної реалізації такого потенціалу через функціонування релігієзнавства в освіті (передусім вищій).

Висновки. Якісна релігієзнавча освіта цінна тим, що дає змогу адекватніше бачити соціокультурну динаміку освячуваних релігіями цінностей, діалогічність і водночас конкурентність різних аксіологічних візій облаштування суспільства та його норм. Такий навик – важіль адекватнішого самовизначення в глобалізованому суспільному просторі. Ціннісна рентабельність і безпекова функціональність релігієзнавчої освіти (або релігієзнавчих елементів в освіті) багато в чому залежить як від оптимізації менеджерських стратегій в освіті, так і від готовності самих науковців у галузі релігієзнавства вдосконалювати методологічну й евристичну дієвість релігієзнавчого освітнього змісту.

Ключові слова: релігієзнавство, богослов'я, світоглядні науки, безпекові можливості, ідентичність, поліконфесійність, діалогічність.

responsible communication.

The statement of basic materials. The study considers a number of risks facing modern society (both globally and in Ukraine). It is analyzed the cognitive-methodological and value possibilities of religious studies and their ability to increase the security potential in society. The authors reveal the prerequisites for effective and heuristic realization of such potential through the functioning of religious studies in education (especially higher education).

Conclusions. A high-quality religious education is valuable, as it gives adequate picture of the socio-cultural dynamics of the values sanctified by religions; dialogism and, at the same time, the competition of various axiological visions of the society and its norms arrangement. Such a skill is a lever of adequate self-determination in the global public space. The value-based profitability and security functionality of religious education (or religious studies elements in education) largely depends both on the optimization of managerial strategies in education and on the religious studies willingness to improve the methodological and heuristic effectiveness of religious studies educational content.

Key words: religious studies, theology, worldview sciences, security possibilities, identity, polyconfessionality, dialogue.

Актуальність теми дослідження. Сьогодення в його соціальних та культурних вимірах демонструє: людство ХХІ ст. попри неабиякий розвиток, поступ у царині технологій, фундаментальної та прикладної науки, все ж доволі вразливе до цілої низки викликів – і природно-стихійних, і суспільно-ціннісних, зокрема, геополітичних. Диспропорції в рухові до порозуміння щодо культурних пріоритетів, світоглядно зумовлена інтолерантність (а отже, неготовність до конструктивної комунікації з носіями іншої системи переконань), політично інспірована дезінформованість чи недостатньо адекватна обізнаність щодо історичних та ціннісних джерел сучасних координат суспільства, розгубленість у потоках інформації, що продукує недовіру до соціальних інституцій, а водночас спричиняє рішення, не сперті на належну питому вагу критичного мислення, – все це доволі відчутні проблеми сучасного життя, досить інтенсивно притаманні й реаліям України. Їхня наявність має корозійний

ефект щодо безпеки осіб і спільнот, часом обмежує або й паралізує здатність протистояти викликам. Особливо підвищується градус небезпеки в суспільстві, коли вектор поглиблення цих тенденцій призводить до військових загроз (також і гібридного характеру, із широким маніпулятивним використанням інформаційних технологій та маркерів культурної ідентичності як засобів впливу й боротьби). Позначається це тло проблем і на характері реагування на стихійні природні чи непередбачувані соціальні явища (в умовах потреби особливої кооперації сил та спільнотно узгоджених дій). Тим часом експлікація безпекових можливостей світоглядного знання і його оптимізація в освіті багато в чому можуть служити вагомим важелем запобігання окресленим ризикам.

Постановка проблеми. Слід пам'ятати: війни припиняються \ виграються не лише засобами військової техніки; пандемії долаються не тільки достатнім ресурсом медичних засобів та технологій; розвиток економіки та політичної сили країни визначається не лише здобутками в царині природничо-технічних розробок і їх рентабельним впровадженням. Ці компоненти поступу залежать не меншою мірою і від здатності та готовності в суспільстві усвідомлено ставитися до питань ідентичності, свободи, відповідальності, спроможності осіб і спільнот бути і дбайливими, і (в разі потреби) критичними щодо якості свого культурного життєсвіту, плекати його як динамічне ціннісне середовище, відкрите до діалогу з іншими культурами та ідентичностями. Така світоглядно-ціннісна освіченість здатна не лише вигартовувати захист від небезпек та викликів, а й сприяти їх своєчасному завбачанню і запобіганню.

Світоглядна цілісність особистості, її розважливість та критичність, наснаженість досвідом обізнаності з культурним розмаїттям світу та самотутністю окремих культур – це інтелектуально-смісловий плацдарм оборони суспільства. І “додана вартість” зусиль в цьому напрямку здебільшого резонує в показниках й економічного поступу, й політичної стабільності.

На наш погляд, однією з ключових і засадничо вагомих підвалин всебічної культурно-ціннісної просвіти осіб і спільнот є саме світоглядні науки: філософія, етика, естетика, релігієзнавство, богослов'я. Вони формують унікальне теоретичне підґрунтя оптимізації гуманістичного потенціалу аксіосфери соціуму. Але важливо адекватно експлікувати цей потенціал, увиразнювати можливості його соціальної дієвості. Уже маючи попередній досвід осмислення соціально-ціннісних аспектів значущості філософської та культурологічної освіти, у цій своїй статті ми зупинимо дослідницький погляд на такій царині світоглядно релевантного знання, як релігієзнавство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема аксіологічної та соціальної значущості світоглядних знань й зумовлених ними навичок світоставлення та формування життєвих стратегій є доволі важливим предметом гуманітарного дискурсу як у західному світі, так і в Україні. В. Рубський [3], синтезуючи релігієзнавчу та богословську методологію, досліджує основи моделювання образу реальності у світогляді; піддає осмисленню когнітивні та ціннісно-сміслові компоненти світогляду й аспекти взаємодоповнення комунікативних можливостей альтернативних світоглядів. Розглядаючи питання сумірності релігійних норм життя і цілей сталого розвитку, К. Айвз та Дж. Кідвел [6], аналізують

резонанси соціальної функціональності релігійних цінностей, їхньої кореляції зі знаннями про закономірності розвитку світу. Цікава та продуктивна щодо вивчення теми ідентичності особи та її зв'язку із релігійністю є розвідка канадських вчених – “Релігійність як ідентичність: до розуміння релігії з погляду соціальної ідентичності” [8]. Підходи цих авторів наснажують поглиблювати вивчення й аксіологічно обґрунтовувати вагу релігійного різноманіття. Релігійне знання як феномен не суто індивідуально цінний, а загальнозначущий осмислює Р. Бічер [5]. У монографії А. Колодного “Феномен релігієзнавства” [2] аналізуються не лише когнітивні особливості цієї науки, а й низка її соціально-ціннісних ефектів. Осмислення богословської освіти в Україні (а отже, й певною мірою теми кореляції релігієзнавства й богослов'я та взаємодії їхніх соціальних і ціннісних потенціалів) – предмет дослідження В. Хромця [4]. Чинники ціннісної та соціальної ефективності релігійного лідерства лягли в основу посібника-бюлетеня з питань здоров'я та протидії небезпекам у цій царині [7]. А деструктивні вектори релігійного адміністрування, зокрема, на тлі панування ціннісно спотворених політичних структур, піддаються рефлексії у праці архімандрита Кирила Говоруна [1]. Аспект же нашого дослідження концентруватиметься на з'ясуванні саме актуальних безпекових важелів релігієзнавства як науки про один з ключових та антропологічно універсальних типів світогляду.

Постановка завдання. Тож наскрізною метою статті є аргументування безпекових можливостей релігієзнавства і його представленості в освіті; ролі релігієзнавчих знань у формуванні цілісної толерантної особистості з надійним світоглядно-ціннісним й когнітивним імунітетом проти ризиків соціально-ідеологічного маніпулювання та здатністю облаштовувати гармонійне, гуманістично релевантне, відповідальне самовизначення-комунікацію на різних рівнях індивідуального й соціального буття.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на притаманну релігієзнавству предметну сферу воно має потенціал осмислювати світоглядні платформи ставлення до цінностей і практик, пов'язаних і з ідентичністю, і з безпекою, і з освітою. Якщо обмірковувати ці три поняття – ідентичність, безпека, освіта – то виявиться, що феномен релігії (предмет релігієзнавства) багато в чому феноменологічно містить у собі їхні ключові орієнтири. Адже релігійна інтенція – це прагнення людини й до безпеки, й до освіти (або просвіти) і, зрештою, до цілісності та справжності, що символізуються термінами “ідентичність”, “самототожність”. І навіть в етимології слова “релігія” імпліцитно закладені принаймні ці три смислові кластери. Відомо, що латинське дієслово “relegere” (від якого низка дослідників виводить походження терміна “релігія”) мало значеннєвий спектр “повертатися назад”, “збирати докупи”, “перечитувати”, “переосмислювати”, тобто “тяжіти до першоджерел”. А отже, тут фігурує ідея пізнання й утвердження власної ідентичності – повернення до себе справжнього. Інша етимологічна версія (яка виводить термін “релігія” від дієслова “religare” – пов'язувати) також засвідчує настанову на сполучення людини з буттєвим центром і віднаходження нею внаслідок цього істинності свого існування.

Осягнення через релігієзнавчий мисленнєвий досвід варіацій програмування людиною власної ідентичності, зафіксованих у спектрі

релігійних учень і способів життя, – це шлях до глибиннішого усвідомлення мотивів обрання життєвих стратегій особами і спільнотами.

Ще одне з етимологічних значень терміна “релігія”, як ми вже наголошували, – “відтворення цілісності”. Тобто релігійна людина претендує бути в цілісності, у своєрідній досконалості, довершеності буття і цінностей. А отже, й бути в безпеці. Недаремно кожна релігія пропонує своїм послідовникам проєкт спасіння. Що криється в уявленні про спасіння? Іntenція на максимальну буттєву убезпеченість, максимальну безпеку. Вивчаючи засобами релігієзнавства віроповчальні традиції світу, ми, отже, чіткіше усвідомлюємо обрії таких прагнень безпеки у різних релігійно-культурних контекстах. Відповідно, релігієзнавчі інформація й дослідницький інструментарій поглиблюють розуміння мотивів поведінки віруючої людини, котра, прагнучи убезпечити себе в сотеріологічній перспективі, орієнтується на певну систему дій, які сприймаються як здатні їй цю безпеку надати, і відмова від яких означає для неї перебування в життєвих загрозах та незахищеності. В такий спосіб аналіз релігійної мотивації дає глибше усвідомлення ролі смислових, ґрунтованих на переконаності, критеріїв безпеки й захищеності. Звернімо увагу на таку тезу: “Дослідження релігійності, яке апелює до синергії її подвійної функції і як соціальної ідентичності, і як нефальсифікованої системи переконань, може полегшити розуміння того, чому релігія важлива для стількох людей, і навіть може прояснити, чому вона не важлива для інших” [8, р. 60]. До прикладу, ми знаємо, якою мірою слова релігійних лідерів були важливими та впливовими під час подій Революції Гідності, або ж як чутливо зараз реагують віряни на нарації пастирів щодо теми ставлення до перепитій Covid19, вакцинації тощо. Це стосується й України, й інших країн. Серед найновіших показових фактів можна, зокрема, вказати на видання інформаційного бюлетеня під егідою “Інституту глобальних змін” Тоні Блера (“Tony Blair Institute for Global Change”) з промовистою назвою “Covid-19: Посібник для урядових організацій, які співпрацюють з релігійними лідерами для підтримки заходів громадського здоров’я” (“Covid-19: Guide for Governments Working with Religious Leaders to Support Public-Health Measures”), де декларується усвідомлення масштабу впливовості слів й дій релігійних лідерів в руслі захисту здоров’я та безпеки громадян. Зокрема, там читаємо: “Релігійні провідники та релігійні організації мають потенціал впливати на медичну освіту, зміцнення здоров’я та позитивні результати здоров’я серед членів їхньої громади. Вони також забезпечують потенційний доступ до груп ризику,.. заохочуючи використання медичних послуг” [7, с. 2]

Цих та подібних обставин не можна не враховувати, облаштовуючи громадянську безпеку. Наприклад, зумовлена екстремними ситуаціями заборона актуального здійснення певних ритуальних дій чи таїнств, якщо вона не спирається на ретельно продуману, делікатну, інформаційну підготовку й надання альтернативних способів долучення до обрядів, може не тільки призвести до протестних настроїв, а й примножувати психологічну напругу, страх вірян за майбуття (а вони становлять значну частину суспільства); на тлі їхньої збуреності неминуче додаються ризики конфліктнішої взаємодії їх із носіями нейтрального до релігії (або безрелігійного) світобачення тощо. Уже цей приклад свідчить, що в комплексі компетенцій фахівців, відповідальних за громадську безпеку,

релігієзнавчий масив знань та навичок є доволі потрібним. Ці знання озброюють відповідні служби засобами протидії спотвореному розумінню суспільно-ціннісної сутності відповідних процесів і заходів. І отже, їх можна використовувати в соціальній рекламі, чи інших кампаніях просвіти задля захисту безпеки життя й здоров'я громадян. Релігієзнавчі експертні можливості і їхнє врахування структурами, відповідальними за безпеку суспільства, це, отже, один із ключів застереження від “вибухових” соціально-комунікативних ситуацій.

Часто релігії, несучи у світ свої ідеї, проголошують їх втіленням духовного “світла”. Цікаво, що “світло” – це саме той етимологічний корінь, який закладено й у словах “освіта”, “просвіта”. Тобто релігія позиціює себе перед вірянами як просвітлення через надання “відання”. Хоч у Новий Час на Заході зроблено чимало кроків із сепарації (окремо знання, а окремо – віра), однак кожна релігія із-середини своєї буттєвості маніфестує власний зміст саме як знання в найуніверсальнішому значенні цього слова (той досвід, який долучає людину до Буття). Тут, звичайно, доречне питання: чи належною мірою на практиці конкретні релігії, віровчення, доктрини, культові системи реалізують ці інтенції просвіти? І відповіді будуть у випадку конкретних релігійних спільнот і традицій різними (деякі – ствердними, деякі – заперечними). Але так чи інакше: саме як феноменологічний горизонт у світоглядних засадах релігій все ж неминуче закладений цей орієнтир на примноження світла відання, світла знання (інколи він може бути декларативним, утопічним, маніпулятивним, але нерідко – таки справді дієвим, практично об'єктивованим). І, звісно ж, релігія – це аж ніяк не тільки догми і не тільки обслуговування певних політичних інтересів, яким можуть служити ті чи інші конфесійні структури. Попри цей антураж соціального функціонування релігій, внутрішня життєвість релігійності таки нерідко культивує ідеї і ціннісні практики, яким властиві дивовижні (і щирі) взірці людяності, естетичності (в широкому значенні цього слова), онтологічно наснаженого творчого тону. Тож володіння навичками осягнення палітри релігійних смислів і їхньої співвіднесеності зі способом життя, з екзистенційними основами ціннісного вибору, – річ вельми продуктивна для результативнішого пошуку-формування особистістю, яка здобуває освіту, світоглядних та комунікативних важелів власного духовного зростання та етичного саморозвитку. Релігієзнавство неминуче містить у собі, зокрема, й філософський, і культурологічний струмені. Тож якісно спрограмована присутність релігієзнавства в освіті – це її збагачення завдяки благодатному синтезові любові до мудрості і любові до життєтворчого ентузіазму.

Дослідники К. Айвз та Дж. Кідвел, погоджуючись із думкою, що прогрес суспільства – це далеко не завжди лінійне поширення оптимальніших тенденцій “згори вниз”, а радше тривалий, поетапний рух до усталення цінностей і їхньої апробації досвідом соціальної взаємодії та її результатами, наголошують: “Релігія – один із ключових процесів такого ґатунку, який може забезпечити появу та поширення цінностей у різних соціальних масштабах” [6, с. 1360]. А Р. Бічер так коментує специфіку релігійно опосередкованого досвіду самоусвідомлення: “Кожна людина приймає свої власні культурні та соціальні цінності, а відповідно, й свою поведінку як щось логічне або ж принаймні, вона вірить в це” [5, с. 89]. Оскільки ж система релігійних уявлень тих чи тих спільнот багато в чому

визначає історичну й ціннісну траєкторію творення ними свого життєвого світу, то вивчення релігійних традицій – це шлях набуття знань також і в царині історії та історіософії, й етики, й естетики, й соціальної психології, і зрештою, людинознавства та суспільствознавства. Навіть спотворені знання про людину, що часом наявні у певних релігійних вченнях, – якщо вони пропущені через горнило релігієзнавчої рефлексії, – теж постають як важливий людинознавчий матеріал. Пізнання релігій – це розширення людинознавчих знань також і шляхом врахування їхніх цивілізаційно-культурних варіацій.

Діалектичне бачення суті релігії дає змогу збагнути і такий парадокс: з одного боку, релігія феноменологічно споріднена з освітою за рахунок того, що вона проголошує себе “світлом”, претендує на дарування вірянам повноти осмисленості й мудрості в житті. Але, з іншого боку, деякі з форм релігійності, релігійного життя розбудовують свій досвід і свою практику так, що це “світло”, замість долучати до осмисленого існування, навпаки, максимально засліплює, занурюючи у фанатизм, ворожнечу, в претензію релігійної спільноти лише поглинати своєю ідентичністю інші ідентичності. Але це аж ніяк не скасовує того, що інші форми релігійності справді спрямовують прожектор смисложиттєвого “світла” на досягнення яснішого бачення людьми одне одного; на шлях до порозуміння, діалогу.

Тож релігієзнавча наука, вивчаючи релігії, ставить питання про чинники ефективнішої розбудови саме такої діалогічності і між особами, і між спільнотами. Оскільки, як ми з’ясували, в релігії іманентно й діалектично закладено два вектори (вектор гуманізму і вектор спільнотно-монолітного “егоцентризму”, вектор людинотворчий і вектор пригнічення творчих сил людини), то, відповідно, саме релігієзнавство тут має досить багато можливостей, щоб один із цих ціннісних чинників ідейно актуалізувати, в доброму розумінні цього слова “популяризувати”, а щодо іншого – надавати ціннісно-смісловий та методологічний імунітет-застереження особам і громадам, які стоять перед вибором характеру облаштування власних релігійних досвіду і практики.

Релігієзнавство, до речі, не слід розглядати лише як чинник толерантності (хоч це одна з принципово важливих його іпостасей). Крім ефекту толерантизації світоставлення, релігієзнавче мислення, безперечно, розвиває й чинник критичності. Філософсько-рефлексивна природа релігієзнавства, розвиваючи здорову критичність, дає змогу особі, яка його опановує, плекати в собі (і у свого оточення) імунітет проти вразливості до маніпулятивних зусиль, які часом здійснюють деякі релігійні лідери та керовані ними авторитарні релігійні спільноти. Це включає й здатність “моніторити”, так би мовити, політичну інспірацію діяльності тих чи інших конкретних релігійних спільнот, що функціонують у суспільстві.

Мабуть, годі доводити, що це, по суті, світоглядно-безпековий комплекс навичок і компетенцій. Потреба в ньому особливо відчутна в Україні, коли ще доволі дієві постімперські ментально-ціннісні реакції багатьох громадян, зумовлені тривалим та драматичним історичним досвідом перебування України під національно-культурним і політичним пресингом. Нерідко ці деструктивні реакції підживлюються також і тими релігійними структурами, котрі через апеляцію до страху, ресентименту, необізнаності, неосвіченості, забобонності, фанатизму, беззастережної довіри до авторитарних релігійних чи політичних лідерів (та певних

ієрархічних вертикалей) фетишизують проімперські ціннісні фантими, зодягнуті в шати “сакралізованості”, “канонічності” та проголошені нібито “духовними підвалинами”. Хоч насправді мобілізація цих ціннісних фантомів підпорядкована тому історичному проєкту уярмлення національно-культурних та світоглядних ідентичностей, який століттями реалізовувався в Російській Імперії та її історичних іпостасях (і гібридно продовжує жити в геополітичних зусиллях сучасної кремлівської верхівки та її послідовників й ідеологічних сателітів). Звернімо в цьому контексті увагу на важливу тезу богослова архімандрита Кирила Говоруна з його праці “Політичне православ’я: доктрина, що розділяє Церкву”: “Неорадянська доктрина “руського міра” містить більшість форм політичних ортодоксій (сам автор монографії визначає поняття політичної ортодоксії як “відхилення від первинної християнської ортодоксії, що серед іншого передбачає відокремлення релігії від політики” [1, с. 16]). Вона стала насильницькою, антизахідною, антимодерністською і антидемократичною. Вона прагне реанімувати радянське минуле і запобігти демократичній модернізації суспільства. Вона відчужує тих, хто не є росіянами чи православними (зокрема українців, кримських татар, євреїв, протестантів, греко-католиків) та загрожує їм. Війна в Україні загострила всі форми політичних ортодоксій (як-от, антимодернізм, консерватизм, окциденталізм та інші -ізми) і зробила їх насильницькими. Це збудило чимало ідеологем, випестуваних політичними ортодоксіями, перетворивши їх на стратегію – плани військових кампаній” [1, с. 130]. Тож релігієзнавча критичність може служити потужним чинником імунітету від таких загрозливих впливів деструктивної риторики й корозійної практики, які заохочуються функціонерами тих релігійних структур в Україні, котрі підтримують та пропагують міфологеми-ідеологеми про “триєдиний руский народ” і нібито особливу цивілізаційну “місію” того державного утворення, яким керує кремлівська влада.

Не менше важливих безпекових ефектів дає релігієзнавча підготовленість і в аспекті запобігання іншим ризикам уярмлення свідомості та поведінки внаслідок маніпулятивних дій, реалізовуваних через релігійні канали. Зокрема, йдеться про роль релігієзнавчої освіти у формуванні соціально-психологічної опірності особистостей щодо зусиль із рекрутування adeptів до тих релігійних спільнот, які будуються за моделлю комерційно-фінансової піраміди і мають на реальній меті лише задоволення владних і майнових амбіцій їхніх авторитарних провідників.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.

Отже, релігієзнавство як наука й освітня галузь, з огляду на світоглядно-смысловиттєву функціональність предмета його вивчення (релігії і релігійності), має особливу безпекову роль у суспільстві. Адже взірці мислення, що формується при здобутті релігієзнавчої освіти чи її елементів, відзначаються загостреною увагою до аналізу ціннісних ідеалів і їхніх антропологічних платформ; порівняння альтернативних одна щодо одної ціннісних інтенцій; співвіднесення ідейно декларованих орієнтирів із реальними соціально-комунікативними практиками спільнот, які їх культивують. Це ознака глибинної внутрішньої рефлексивності релігієзнавства. Якщо релігієзнавство висвітлює різні релігійні традиції з акцентом на їхній аксіотворчій функціональності, то це забезпечує здобувача освіти унікальною спромогою через релігію адекватніше бачити

соціокультурну динаміку освячуваних релігіями цінностей, діалогічність і водночас конкурентність різних аксіологічних візій облаштування суспільства та його норм. Такий рельєфний навик, який може бути здобутий через релігієзнавчу компоненту в освіті, доволі важливий для сучасної особистості, бо це важіль адекватнішого самовизначення в глобалізованому суспільному просторі.

Тож увага суспільства до підготовки фахівців з високою рефлексивною культурою осмислення процесів духовного життя – це одне зі свідчень його зрілості та опірності щодо ризиків вихолощення практичного гуманістичного ресурсу в соціумі та культурі. Нерідко демонстрована в Україні неувага освітнього менеджменту до місця й ролі в освіті таких світоглядних галузей, як релігієзнавство, свідчать, що рух до окресленої зрілості – це ще питання перспективи.

Підкреслимо: важливою є присутність у вищій освіті релігієзнавства і як окремої університетської спеціальності, і як дисципліни принаймні вибіркового гуманітарного блоку для різних інших спеціальностей. Це передбачає й усвідомлене створення менеджментом закладів вищої освіти реальних можливостей для фахівців-релігієзнавців популяризувати серед студентів соціокультурну і безпекову значущість цієї науки, розкривати дієвість освітніх компетенцій і результатів, які будуть здобуті здобувачами освіти в разі обрання ними релігієзнавства як однієї з вибірових дисциплін. Але значущим є не лише створення платформи функціонування релігієзнавства в освіті як спеціальності і як дисципліни. Адже релігієзнавча складова може пронизувати собою якнайрізноманітніший комплекс принаймні гуманітарних дисциплін – і психологію, і історію, і культурологію, і філософію, і соціологію, і педагогіку тощо. Тож тут евристично корисною була б міждисциплінарна координація зусиль розробників соціогуманітарних освітніх програм та авторів соціогуманітарних навчальних матеріалів із фахівцями-релігієзнавцями для оптимізації релігієзнавчого (а отже, безпекового) елементу в їхньому змісті. Важливо для освітнього менеджменту усвідомлювати, що це завдання не лише має академічні функції популяризації релігієзнавства в умовах кризи “престижності” світоглядно-гуманітарних знань, а що в його реалізації закладена справжня соціально-компетентнісна та безпекова дієвість, а отже, ціннісна рентабельність. Причому принципово, щоб менеджмент освітньої сфери усвідомлював цю особливу, ціннісну рентабельність й евристичність релігієзнавчого знання, як в умовах сталого розвитку, так і в умовах долаття криз та запобігання дієвості деструктивно-ідеологічних зусиль, інспірованих або вузько-прагматичними цілями маніпулювання свідомістю спільнот заради меркантильних інтересів, або невинуватими геополітичними зазіханнями, що, серед іншого, “грають” на релігійних переконаннях і їхніх соціальних векторах. У свою чергу така ціннісна рентабельність релігієзнавчої освіти (або релігієзнавчих елементів в освіті) багато в чому залежить і від готовності представників релігієзнавчого академічного середовища до вдосконалення пропонованих ними освітніх послуг (програм, навчальних дисциплін, міждисциплінарної взаємодії тощо) і їхньої відповідності справді евристичним методологічним та креативним методичним зразкам освітнього змісту.

Перспективи подальших досліджень в окресленій тематичній сфері можуть бути пов'язані з поглибленим з'ясуванням потенцій

релігієзнавчого знання щодо сприяння конструктивнішому облаштуванню “комунікації ідентичностей” в конкретних суспільствах та культурних ареалах.

Список використаних джерел:

1. Говорун, К 2019. Політичне православ'я: доктрина, що розділяє Церкву, Київ: *Дух і літера*, 152 с.
2. Колодний, А 2020. Феномен релігієзнавства, Київ: *Інтерсервіс*, 248 с.
3. Рубський, ВМ 2019. Світогляд як модель реальності: функціонально-субститутивний підхід, Одеса: *КУПРІЄНКО СВ*, 427 с.
4. Хромець, В 2019. Богословська освіта в Україні: релігійний і світський контекст, Київ: *Дух і літера*, 312 с.
5. Bicer, R 2010. The Value of the Religious Knowledge in the Formation of Faith', *Kelam Araştırmaları*, 8 (1), pp. 77-92.
6. Ives, CD & Kidwell, J 2019. 'Religion and Social Values for Sustainability', *Sustain Sci*, 14, pp. 1355–1362.
7. Ysseldyk, R, Matheson, K & Anisman, H 2010. 'Religiosity as Identity: Toward an Understanding of Religion From a Social Identity Perspective', *Personality and Social Psychology Review*, 14 (1), pp. 60-71.
8. Tony Blair Institute for Global Change 2020. *Covid-19: Guide for Governments Working with Religious Leaders to Support Public-Health Measures*. 15 p. Available at: <https://institute.global/sites/default/files/inline-files/Tony%20Blair%20Institute%2C%20Working%20With%20Religious%20Leaders%20to%20Support%20Public%20Health%20Measures.pdf> [19 July 2021].

References:

1. Hovorun, K 2019. Politichne pravoslav'ya: doktrina, sho rozdilyaye Cerkvu (Political Orthodoxies: the doctrine that separate the Church), Kiyiv: *Duh i litera*, 152 s.
2. Kolodnij, A 2020. Fenomen religiyeznastva (The phenomenon of religious studies), Kiyiv: *Interservis*, 248 s.
3. Rubskij, BM 2019. Svitoglyad yak model realnosti: funkcionalno-substitutivnij pidhid (Worldview as a model of reality: the functional-substantival approach), Odesa: *KUPRIYeNKO SV*, 427 s.
4. Khromec, V 2019. Bogoslovska osvita v Ukrayini: religijnij i svitskij kontekst (Theological education in Ukraine: secular and religious context), Kiyiv: *Duh i litera*, 312 s.
5. Bicer, R 2010. The Value of the Religious Knowledge in the Formation of Faith', *Kelam Araştırmaları*, 8 (1), pp. 77-92.
6. Ives, CD & Kidwell, J 2019. 'Religion and Social Values for Sustainability', *Sustain Sci*, 14, pp. 1355–1362.
7. Ysseldyk, R, Matheson, K & Anisman, H 2010. 'Religiosity as Identity: Toward an Understanding of Religion From a Social Identity Perspective', *Personality and Social Psychology Review*, 14 (1), pp. 60-71.
8. Tony Blair Institute for Global Change 2020. *Covid-19: Guide for Governments Working with Religious Leaders to Support Public-Health Measures*. 15 p. Available at: <https://institute.global/sites/default/files/inline-files/Tony%20Blair%20Institute%2C%20Working%20With%20Religious%20Leaders%20to%20Support%20Public%20Health%20Measures.pdf> [19 July 2021].